

<https://doi.org/>

10.15407/ugz2024.01.040

УДК 911.3:314.15(477):355.018(470-651.1)(045)

| Джаман В. О.,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9188-3325>,

| Джаман Я. В.,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0471-015X>

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Географія міграцій населення України: наслідки російської агресії

Розглянуті просторові особливості міграцій населення України. Висвітлені територіальні відмінності міждержавних і міжрегіональних міграцій в передвоєнний період (2006–2013 рр.), за умов гібридної війни росії проти України (2014–2021 рр.), в умовах повномасштабної російсько-української війни (з 24 лютого 2022 р.). Розкриті напрямки і обсяги вибуття і прибуття мігрантів, їхній вплив на динаміку кількості населення в Україні та регіонах. Підняті проблеми внутрішньо переміщених осіб, надання статусу тимчасового захисту громадянам України за кордоном.

Ключові слова: міграції населення, міждержавні міграції, міжрегіональні міграції, внутрішньо переміщені особи, війна, регіони, Україна.

UDC 911.3:314.15(477):355.018(470-651.1)(045)

| Dzhaman, V. O.,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9188-3325>,

| Dzhaman, Ya. V.,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0471-015X>

Chernivtsi Yuriy Fedkovych National University, Chernivtsi

Geography of Migrations in Population of Ukraine: Consequences of Russian Aggression

Population migrations (causes, regions of departure/arrival, directions, scope, intensity, and consequences) are predefined by economic, social, political, inter-confessional, interethnic, ecological and other factors. Problems of migration in Ukraine have become specifically painful under the conditions of Russia's war aggression and its invasion of the sovereign state of Ukraine in 2014.

It was in the pre-war peaceful period (2006–2013) that migration flows in Ukraine became stable both quantitatively and in aspects of their major directions. The majority of regions (25 of 27) showed a positive interstate balance of population. Interregional migrants were attracted by 7 regions (City of Kyiv and Kyiv Oblast, Kharkiv Oblast, Odesa Oblast, City of Sevastopol, Autonomous Republic of Crimea, and Chernivtsi Oblast), while 20 regions had a negative balance of this type of migration. In the conditions of Russia's hybrid war against Ukraine (2014–2021), the interstate migration balance was still positive, but its volume was down by 30% (with no figures available for the temporarily occupied territories). The disproportion between the figures of interregional migration available for oblasts grew (in comparison to the pre-war period) 1.6 times. The Kyiv Oblast and the City of Kyiv, together with the Kharkiv, Odesa, Dnipropetrovsk, Lviv and Ivano-Frankivsk oblasts, have become the most attractive localities for migrants from other Ukrainian regions. Significant growth was observed in interregional migrants who departed from the localities of direct combat activity (Donetsk, Luhansk, Zaporizhzhia, and Kherson oblasts). A new category of forced migrants—internally displaced persons—appeared. The Russia's full-scale war against Ukraine (beginning on February 24, 2022) has resulted in the occurrence of substantial forced migration flows. The war has brought an increase in the number of refugees, internally displaced persons, temporarily protected persons (when abroad), forcibly transferred persons (to Russia), etc. The directions and the scale of migration flows depend on the geography of the hostilities.

Spatial specificities of interstate and interregional migrations in the population of Ukraine are defined for the prewar period, the period of Russia's hybrid war against Ukraine (2014–2021), and the full-scale Russian-Ukrainian war (beginning on February 24, 2022). The scope and the directions of migrant departures/arrivals are disclosed, as well as their effect on the dynamics of population number in Ukraine and its regions.

Keywords: population migrations, interstate migrations, interregional migrations, internally displaced persons, war, regions, Ukraine.

Актуальність теми дослідження

Міграції населення — індикатор диспропорцій у рівнях економічного і соціального розвитку як окремих центрів, так і цілих регіонів; умов, рівня та якості життя в них; міжетнічних і міжконфесійних відносин, екологічної й політич-

ної ситуації та ін. Проблеми міграцій населення України особливо загострилися в умовах російської агресії з 2014 р. Це позначилося на причинах міграцій, їх обсягах, напрямках, наслідках тощо.

Стан вивчення питання, основні праці

Методологічні та методичні аспекти дослідження міграцій населення розроблено в працях В. Джамана [1], С. Западнюк [2], О. Позняка [3], С. Пугача [4] та ін. Окремі карти міграцій населення України є в «Комплексному атласі України» [5], але найповніше вони представлені в «Націо-

нальному атласі України» (10 карт: 8 — по Україні, 2 — регіональні) [6]. Проте після початку російської агресії в Україну з 2014 р. наукові праці з географії міграцій населення України фактично не публікувались. Ця проблема знову була піднята в 2023 р. [7].

Методи дослідження

Мета цієї статті — висвітлити територіальні відмінності і просторові особливості міграцій населення України в умовах російської збройної агресії.

За дуже складних умов воєнного часу виникають різнонаправлені потоки вимушених міграцій (міждержавні, міжрегіональні, внутрішньо-обласні, місцеві) і складна структура мігрантів. При комплексному вивченні територіальних особливостей міграцій населення необхідно узагальнити значні обсяги вихідних інформаційних даних. Їх використання є багаторазовим: при аналізі абсолютних величин, для розрахунків відносних параметрів, при визначенні взаємозв'язків і взаємозалежностей між показниками, при дослідженні ретроспективних особливостей динаміки міграційних потоків, для виявлення хорологічних закономірностей явищ і

процесів тощо. Тому під час даного дослідження застосовувалися як загальнонаукові методи: системно-структурного аналізу, порівняння, узагальнення; так і конкретно-наукові методи: статистичний, математичний (визначення коефіцієнтів кореляції), ретроспективно-хорологічного аналізу, групування та типізації географічних об'єктів (адміністративно-територіальних одиниць). Традиційним і важливим методом географічного дослідження міграцій населення виступає картографічний.

Інформаційною базою для вивчення міграційних потоків стали дані «Статистичних щорічників України», дані Міжнародної організації з міграції (МОМ), Міністерства закордонних справ, Державної прикордонної служби, Міністерства соціальної політики України, Агентства ООН у справах біженців, аналітичного центру Cedos.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням наукових результатів

Для оцінки географії міграційних потоків населення України в умовах війни (з 2014 р.) важливо порівняти їх із довоєнним періодом. Тому доцільно розглянути три етапи розвитку міграційних процесів:

а) передвоєнний (2006–2013 рр.), коли обсяги і напрямки міграційних потоків у мирний час стабілізувалися;

б) воєнний період (2014–2021 рр.), коли після нападу і вторгнення росії на територію України були тимчасово окуповані території АР Крим, міста Севастополя і частини територій у Донецькій і Луганській областях;

в) воєнний період (після 24 лютого 2022 р.) — початку повномасштабної війни росії проти України.

А) Передвоєнний період

Розпад союзу радянських соціалістичних республік (1991 р.), загострення міжетнічних відносин в окремих регіонах колишнього СРСР, початок економічної кризи, здобуття державної незалежності України та ін. надали можливість вільних міждержавних міграцій і сприяли значному зростанню міграційних потоків в Україну, в першу чергу з держав — колишніх республік СРСР. Сальдо зовнішніх міграцій населення України за три роки незалежності (1991–1993 рр.) становило +486,1 тис. осіб [1, с. 30]. Проте, поглиблення економічної кризи активізувало еміграції з України і впродовж 1994–2004 рр. сальдо міграцій населення України було від'ємним і становило –853,7 тис. осіб.

У 2005 р. міграційний приріст населення України знову став додатним (+4,6 тис. осіб), а з 2006 р. показники міграційних потоків стабілізувались пересічно на рівні +23,3 тис. осіб щорічно за 2006–2013 рр. (загальна сума +186,4 тис. осіб) [7, с. 84]. Встановилися чіткі пропорції між основними напрямками міграцій:

1) серед прибулих мігрантів: внутрішньорегіональні потоки склали 56,2 %, міжрегіональні — 37,5 %, міждержавні — 6,3 %;

2) серед вибулих мігрантів, відповідні показники становили: 58,1 %, 38,8 % і 3,1 %;

3) серед усіх мігрантів (прибулих і вибулих): 57,1 %, 38,2 %, 4,7 % [7, с. 85].

У міждержавних міграціях населення найбільшою притягальною силою (за абсолютними показниками кількості іммігрантів) виділялися: Одеська область (6,3 тис. іммігрантів пересічно за рік), місто Київ (5,5 тис. осіб), Харківська область (4,6 тис.), АР Крим (4,3 тис.), Донецька (4,0 тис.), Дніпропетровська (2,4 тис.) і Луганська (2,0 тис.) області. Найменше прибувало іммігрантів до західних областей: Закарпатської, Рівненської, Тернопільської (по 0,3 тис. осіб), Волинської (0,5 тис.), а також Кіровоградської (0,5 тис.), Херсонської, Сумської, Хмельницької і Житомирської (по 0,6 тис. осіб) областей. Коефіцієнт рангової кореляції (за К. Спірменом) між кількістю постійного населення регіонів і чисельністю іммігрантів був високим і становив +0,803. Найбільші відносні показники імміграційної інтенсивності в Україні також мали місто Севастополь (26,2 осіб/10 тис. наявного населення), Одеська область (26,1 осіб), АР Крим (21,9 осіб), місто Київ (19,6 осіб), Харківська область (16,6 осіб), найменші показники були характерними для Закарпатської (2,3), Рівненської (2,7), Тернопільської (3,1), Львівської (3,5), Кіровоградської (4,8), Сумської (4,9), Волинської (4,9), Житомирської (5,0) і Хмельницької (5,1 осіб/10 тис. населення) областей. Відповідність регіонів за абсолютними та відносними показниками імміграційної активності визначалась високим зв'язком (4 рази рейтингові значення регіонів збігались, 15 разів різниця становила 1–2 позиції, ще 4 рази різниця мала 3–4 місця), як наслідок — коефіцієнт рангової кореляції дорівнював +0,872.

Великою була і залежність абсолютної кількості емігрантів від чисельності постійного населення регіонів України — $K = +0,788$. Найбільше емігрувало з Донецької області (2,5 тис. осіб щорічно), міста Києва (2,0 тис.), Харківської (1,8 тис.), Луганської (1,7 тис.) областей, АР Крим

(1,5 тис.), Дніпропетровської (1,3 тис.) і Одеської (1,0 тис.) областей. Проте відносні показники еміграційної інтенсивності слабо залежали від кількості населення (коефіцієнт рейтингової кореляції = +0,173). Збігів рейтингових значень регіонів за цими двома рядами аналізу не було (тільки 5 разів різниця становила 1–2 позиції, але 7 разів — 3–5 позицій, 9 разів — 6–10 місць, 4 рази — 11–20 місць і 2 рази — більше 20 позицій).

Важливим показником міждержавної міграції є її сальдо, що визначає результуючу величину просторового міждержавного перерозподілу населення та визначає привабливість держави. Незначне від'ємне сальдо міждержавної міграції мали тільки Закарпатська (–0,3 тис. осіб) і Рівненська (–0,2 тис.) області, для всіх інших регіонів України (25 із 27) характерним був приріст населення — з максимальними показниками в Одеській області (щорічно +5,2 тис. осіб), місті Києві (+3,5 тис. осіб), АР Крим (+2,9 тис.), Харківській (+2,8 тис.), Донецькій (+1,4 тис.) і Дніпропетровській (+1,1 тис.) областях.

Стабілізувались у довоєнному періоді й територіальні показники міжрегіональних міграцій населення в Україні, сальдо яких мало відмінну географію від міждержавних міграцій. Завдяки міжрегіональним мігрантам кількість населення зростала тільки в 7 регіонах, тоді як 20 регіонів мали від'ємне сальдо міжрегіональних потоків (рис. 1). Найпривабливішим для цієї категорії мігрантів було місто Київ — щорічно населення столиці зростало на 15,8 тис. осіб. У окремих макрорегіонах України визначилися свої регіони «притягання» мігрантів: на півночі — Київська область (+3,7 тис. осіб щорічно), на півдні — Одеська область, місто Севастополь, автономна республіка Крим (сукупно +4,3 тис. осіб), на сході — Харківська область (+2,0 тис. осіб), на заході — Чернівецька область (+0,5 тис. осіб). Найбільший відтік міжрегіональних мігрантів був із Луганської (–3,3 тис. осіб щорічно), Кіровоградської (–2,8 тис.), Донецької (–2,5 тис.) та Херсонської (–2,1 тис.) областей. Встановилися тісні залежності абсолютної кількості прибулих і вибулих міжрегіональних мігрантів від кількості постійного населення регіонів — коефіцієнти рангової кореляції, відповідно, становили +0,815 та +0,766.

Протилежною була ситуація кореляції кількості постійного населення регіонів з відносними показниками прибуття і вибуття міжрегіональних мігрантів (у розрахунку на 10 тис. наявного

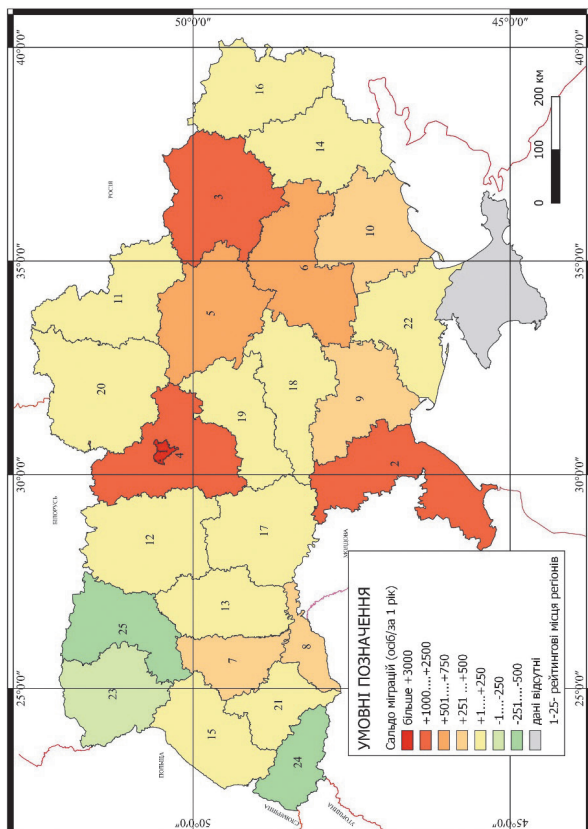

Рис. 2. Міграційний приріст (сальдо) міжрегіональних міграцій населення України за 2014–2021 рр.

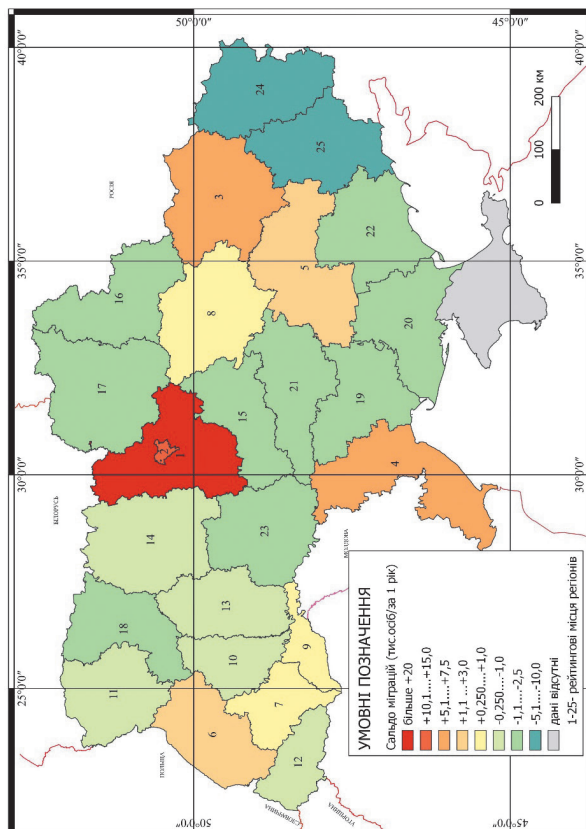

Рис. 4. Міграційний приріст населення України за 2014–2021 рр. (всі потоки).

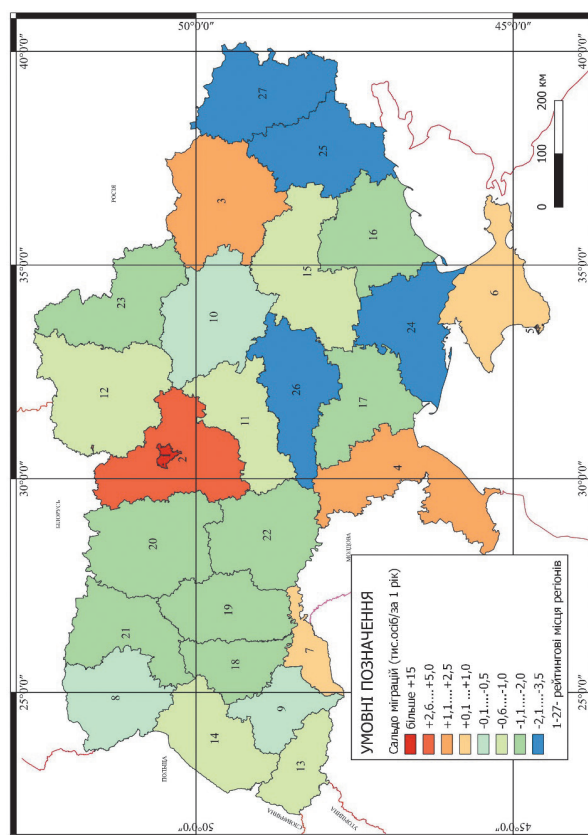

Рис. 1. Міграційний приріст (сальдо) міжрегіональних міграцій населення України за 2006–2013 рр.

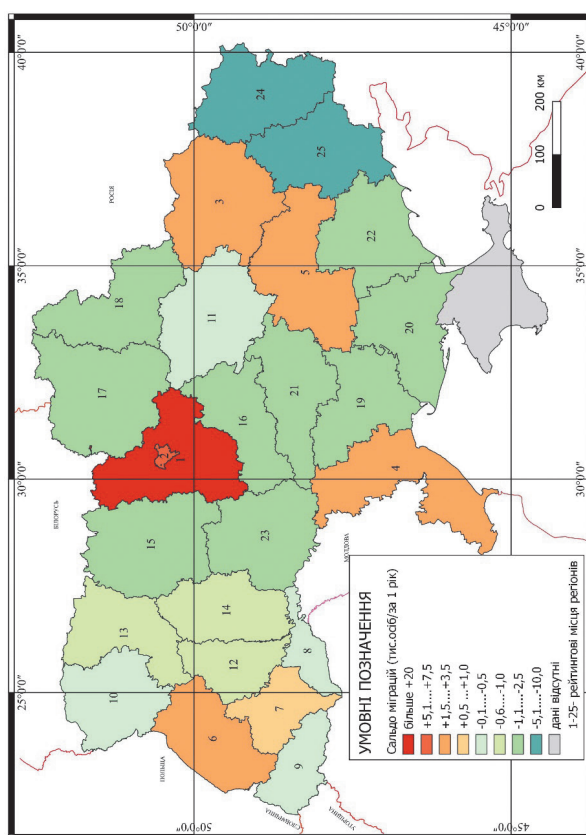

Рис. 3. Міграційний приріст (сальдо) міжрегіональних міграцій населення України за 2014–2021 рр.

населення) — відповідні коефіцієнти були $-0,193$ і $-0,323$. Дуже малим був зв'язок між абсолютними й відносними показниками: серед прибулих міжрегіональних мігрантів — $K = +0,325$, серед вибулих — $K = +0,232$. Отже, рівень соціально-економічного розвитку регіонів та їхніх центрів сформував відповідну людність і далі приваблював мігрантів, що засвідчує процеси агломерування територій і визначає «полюси зростання», з іншого боку виділяються депресивні території (зони деградації).

Найбільші показники міжрегіональної мобільності були характерні для міста Києва (29,0 %) і Київської області (22,0 %), що можна пояснити, з одного боку, доцентровою силою столиці й столичної області, з іншого боку, міграційним обміном населення між ними. Навколо них (у центрально-північній частині України: Житомирська, Чернігівська, Хмельницька, Вінницька, Черкаська, Полтавська, Кіровоградська області) виділявся пояс підвищеної міжрегіональної мобільності населення — сумарний показник інтенсивності прибулих і вибулих мігрантів у цих областях перевищував 12,0 %. Наступним був пояс середньої інтенсивності міжрегіональних міграцій. Найменша інтенсивність (менше 7,5 %) характерною була для периферійних областей: Луганської, Донецької, Закарпатської та Львівської.

Б) Воєнний період 2014–2021 рр.

Воєнна агресія росії проти України в 2014 р. змусила українців покинути свої домівки в тимчасово окупованих територіях АР Крим, м. Севастополя і частин тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях в пошуках безпеки, як в середині країни, так і за кордоном.

Усе ж таки, в умовах війни (2014–2021 рр.) міграційний приріст населення України продовжував бути додатнім, але обсяги у порівнянні з передвоєнним періодом зменшилися на 30,2 % і пересічнірічні показники становили +16,3 тис. осіб (показники розраховані без урахування тимчасово окупованих територій АР Крим, міста Севастополя та частин тимчасово окупованих територій у Донецькій і Луганській областях через відсутність офіційної статистичної інформації). Від'ємне сальдо міждержавних міграцій мали уже 3 області, особливо зменшилися показники приросту міждержавних мігрантів у Донецькій (у 6,6 раза), Одеській (у 2,4 раза), Дніпропетровській (в 1,8 раза) та інших областях, для більшості областей сальдо

міждержавних міграцій стало не значним, водночас сальдо міждержавного міграційного приросту населення Київської області збільшилося в 1,7 раза (рис. 2).

На зміну людності окремих регіонів України значно більший вплив мали міжрегіональні внутрішньодержавні міграційні потоки. Суттєво збільшився (у порівнянні з довоєнним часом) і розрив між обласними показниками міжрегіональних міграцій — в 1,6 раза. Якщо в мирний час (2006–2013 рр.) різниця між крайніми середньорічними регіональними показниками сальдо становила 19,1 тис. осіб (від +15,8 тис. осіб у місті Києві до $-3,3$ тис. осіб у Луганській області), то за воєнний період (2014–2021 рр.) — 30,0 тис. осіб (від +20,3 тис. осіб у Київській області до $-9,7$ тис. осіб у Донецькій області). Змінилися й регіони з крайніми (найбільшими і найменшими) показниками.

Найпривабливішою для мігрантів з інших регіонів України стала Київська область — сальдо міжрегіональних міграцій збільшилося в 5,5 раза. Зростало населення завдяки цьому виду міграцій в місті Києві, Харківській, Одеській областях; з від'ємного на додатне сальдо міграцій змінилося в Дніпропетровській і західних областях: Львівській та Івано-Франківській (рис. 3).

Переважає більшість регіонів мали міжрегіональний відтік населення. Тут чітко виділяються наступні територіальні особливості:

1) уже традиційно першу групу регіонів з від'ємним сальдо міжрегіональних міграцій склали області — сусіди першого і другого порядку міста Києва і Київської області: Житомирська, Рівненська, Хмельницька, Вінницька, Черкаська, Кіровоградська, Чернігівська, Сумська;

2) значно зросли потоки вибулих міжрегіональних мігрантів із зон безпосередньо розташованих поблизу бойових дій, тому від'ємне сальдо збільшилося для Донецької області — в 3,9 раза, Луганської — у 2,1 раза, Запорізької — у 1,8 раза, значні показники від'ємного сальдо у Херсонській і Миколаївській областях [7, с. 88–89];

3) у зв'язку з бойовими діями в Україні виникла нова категорія вимушених мігрантів — внутрішньо переміщені особи (ВПО); більшість таких мігрантів переселилася із тимчасово окупованих територій АР Крим, міста Севастополя і частин тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. За 2021 р. (за матеріалами Міністерства соціальної політики України) на облік було поставлено 1 459,2 тис. внутрішньо переміщених осіб. Найбільше їх було в Донецькій

(512,2 тис.), Луганській (282,5 тис.), Харківській (135,6 тис.), Дніпропетровській (71,5 тис.), Київській (66,0 тис.), Запорізькій (56,3 тис.), Одеській (38,6 тис.), Полтавській (22,6 тис.), Херсонській (14,6 тис.) областях і місті Києві (163,5 тис. осіб) [8].

Міграційний приріст населення (за всіма потоками) мали 9 регіонів України, зокрема:

а) найбільший приріст мали Київська область (пересічно +21,7 тис. осіб щорічно) і місто Київ (+10,3 тис. осіб);

б) населення Одеської та Харківської областей завдяки міграціям зростало на +5,3 тис. і +5,5 тис. осіб;

в) Львівської і Дніпропетровської областей — на +1,9 тис. і +2,6 тис. осіб;

г) додатне сальдо міграції мали також Івано-Франківська, Полтавська і Чернівецька області.

Від'ємне сальдо міграцій було характерним для 16 регіонів:

а) найбільший відтік населення мали Донецька (пересічно –9,5 тис. осіб за рік) і Луганська (–6,6 тис. осіб) області (при цьому для частини тимчасово окупованих територій цих двох областей відомості відсутні);

б) від –2,2 тис. до –1,1 тис. осіб сальдо міграцій мали Вінницька, Запорізька, Кіровоградська, Херсонська, Миколаївська, Рівненська, Чернігівська, Сумська і Черкаська області;

в) для 5 областей відтік населення складав від –1,0 тис. до –0,3 тис. осіб (Житомирська, Хмельницька, Закарпатська, Волинська і Тернопільська) (рис. 4).

В) Воєнний період після 24 лютого 2022 р. — початку повномасштабного вторгнення росії.

Повномасштабна війна росії проти України (з 24 лютого 2022 р.) зумовила значні потоки вимушених міграцій населення України. Впродовж уже першого місяця після повномасштабного вторгнення росії на територію України вимушеними мігрантами (за матеріалами досліджень Міжнародної організації з міграції) стали приблизно 10,1 млн українців, у тому числі: емігрували за кордон 3,6 млн осіб (щоденно державний кордон перетинали до 150 тис. осіб), в межах України мігрували майже 6,5 млн осіб. Міграція в межах держави відбувалася залежно від географії бойових дій: зі східного регіону мігрували 2 344,9 тис. осіб, з міста Києва та Київської області — 1936,8 тис., з північного регіону — 1 302,0 тис., з південного — 485,8 тис., центрального — 220,2 тис., західного — 187,9 тис. осіб. Найбільша кількість

населення мігрувала в західний регіон України — понад 2,5 млн осіб [8].

Частина українців мігрувала двічі, оскільки за 2014–2021 рр. вони вже здійснили переселення з тимчасово окупованих територій до сусідніх Луганської, Донецької, Дніпропетровської, Харківської, Запорізької, Херсонської, а також віддалених Київської, Чернігівської, Сумської та інших областей. Ці регіони з початком повномасштабної війни опинилися в зоні бойових дій, тому колишні переселенці вимушені були мігрувати вдруге (як в межах України, так і за кордон).

За експертними оцінками Міжнародної організації з міграції (МОМ), на середину травня 2022 р. внутрішньо переселеними особами в Україні вважалися 7,1 млн осіб. Проте, значна їх частина (4,5 млн осіб) повернулася до місць свого постійного проживання [9]. МОМ періодично проводить базову оцінку в розрізі територіальних громад України, які приймають внутрішньо переміщених осіб, щоб зібрати початкові дані й простежити тенденції про кількість та географічне розташування офіційно зареєстрованих ВПО. Найбільша кількість ВПО станом на 30 листопада 2023 року зареєстрована в місті Києві та Київській області (622,5 тис. осіб), Дніпропетровській (390,7 тис.), Харківській (353,4 тис.), Львівській (228,7 тис.), Полтавській (179,0 тис.), Запорізькій (167,4 тис.), Одеській (164,9 тис.), Вінницькій (158,5 тис.), Закарпатській (135,5 тис.), Черкаській (128,9 тис.), Івано-Франківській (125,1 тис.) і Миколаївській (121,0 тис. осіб) областях [10]. Дані оцінки кількості та географії розміщення ВПО засвідчують певну загальну стабільність показників (3,5–3,7 млн) впродовж 2023 р. (табл. 1) і розкривають особливості просторових змін, що залежать від географії бойових дій та повернення частини внутрішньо переміщених осіб до місць свого постійного проживання. Значна кількість нових вимушених мігрантів появилась після терористичного акту росії на Каховській ГЕС.

Впродовж березня–жовтня 2022 р. (за даними Eurostat) українцям надано статус тимчасового захисту в країнах Європи (найбільше в Польщі — для 1 489 550 осіб, понад 847 тис. — в Німеччині, біля 450 тис. — в Чехії; більше 100 тис. — в Іспанії (148,6 тис.), Болгарії (141,4 тис.), Італії (138,8 тис.); від 50 тис. до 100 тис. осіб — у Словаччині, Нідерландах, Австрії, Франції, Румунії, Швейцарії, Литві, Ірландії, Бельгії; від 25 тис. до 50 тис. осіб — у Швеції, Португалії, Фінляндії, Естонії, Латвії, Данії, Норвегії, Угорщині; від

Таблиця 1. Кількість внутрішньопереміщених осіб в Україні*

Регіони	Кількість внутрішньопереміщених осіб (тис. осіб) станом на			
	19.08.2022 р. (10 раунд оцінювання)	11.12.2022 р. (18 раунд оцінювання)	30.06.2023 р. (25 раунд оцінювання)	30.11.2023 р. (30 раунд оцінювання)
УКРАЇНА	3 078,5	3 623,1	3 650,3	3 540,8
АР Крим	... **	...	...	...
Області:				
Вінницька	179,6	180,5	165,0	158,5
Волинська	59,9	51,6	52,2	48,2
Дніпропетровська	296,9	362,8	386,6	390,7
Донецька	...	40,4	82,5	99,4
Житомирська	75,0	70,1	64,7	60,8
Закарпатська	171,9	156,4	140,2	135,5
Запорізька	172,0	200,9	152,8	167,4
Івано-Франківська	110,0	144,8	130,2	125,1
Київська	303,2	338,7	332,5	335,0
Кіровоградська	86,5	91,5	91,1	88,1
Луганська	...	...	...	...
Львівська	130,1	256,8	234,9	228,7
Миколаївська	73,3	110,9	115,2	121,0
Одеська	95,3	132,2	153,0	164,9
Полтавська	195,8	200,3	187,3	179,0
Рівненська	75,7	82,9	52,7	50,0
Сумська	52,8	71,8	81,1	90,1
Тернопільська	85,9	83,4	74,8	71,4
Харківська	372,7	442,4	500,1	353,4
Херсонська	...	...	25,9	30,8
Хмельницька	104,3	93,3	80,2	74,7
Черкаська	145,7	151,0	132,9	128,9
Чернівецька	74,5	71,3	84,4	81,9
Чернігівська	77,4	78,8	71,3	69,7
Міста:				
Київ	139,9	210,0	258,9	287,5
Севастополь	...	...	...	...

* Базова оцінка MOM. URL: <https://data.humdata.org/dataset/ukraine-displacement-data-baseline-assessment-raion-level-iom-dtm>

** ... — оцінка не проводилась.

10 тис. до 20 тис. осіб — у Греції, Хорватії, Кіпрі; а також у Словенії, Люксембурзі, Ісландії, Мальті та Ліхтенштейні [11]. Значна кількість громадян України отримали статус тимчасового захисту (або подібний статус у державі перебування) у Великій Британії — 150,6 тис. осіб, США — 170,3 тис., Канаді — 135,4 тис., Японії — 2,1 тис. осіб [12].

Згідно з даними Міністерства закордонних справ України, загальна кількість громадян України, які перебували за кордоном станом на 1 лютого 2023 р., становила майже 8 млн осіб, зокрема: дорослих — 73,1 %, дітей — 26,9 %. Найбільше українських емігрантів у Польщі (1 786 тис. осіб), Німеччині (1 200 тис.), США (894 тис.), Чехії (632 тис.), Італії (400 тис.), Канаді

(311 тис.), Іспанії (270 тис.), Ізраїлі (220 тис.), Угорщині (175 тис.), Молдові (159 тис.), Словаччині (149 тис.), Франції (147 тис.), Великій Британії (140 тис.), Румунії (126 тис.), Греції (101 тис.), Австрії (97 тис.), Нідерландах (95 тис.), Португалії

(87 тис. осіб) [12]. Станом на 21 червня 2023 р. (за даними МЗС України) за кордоном перебували 8 178 тис. українців [13]. З тимчасово окупованих територій здійснюється депортація українців до росії [9].

Висновки

Проблеми міграцій населення України стали особливо гострими й актуальними за умов воєнного вторгнення росії на територію нашої держави в 2014 р., що не могло не позначитись на їхніх причинах, напрямках, обсягах, інтенсивності, динаміці.

У передвоєнний мирний період (2006–2013 рр.) міграційні потоки населення в Україні стабілізувались як за кількісними показниками, так і за основними напрямками. Переважна більшість регіонів (25 із 27) мали міждержавний міграційний приріст населення. Міжрегіональних мігрантів приваблювали 7 регіонів (місто Київ і Київська область, Харківська, Одеська області, місто Севастополь, АР Крим і Чернівецька область), тоді як 20 регіонів мали від'ємне сальдо цього виду міграцій.

В умовах гібридної війни росії проти України (2014–2021 рр.) міждержавний міграційний приріст населення продовжував бути додатнім, але обсяги зменшилися на 30 % (без урахування

тимчасово окупованих територій). У міжрегіональних міграціях в 1,6 раза зросла (у порівнянні з попереднім періодом) диспропорція між обласними показниками. Особливо привабливими стали Київська область і місто Київ, а також Харківська, Одеська, Дніпропетровська, Львівська та Івано-Франківська області. Значно зросли потоки вибулих міжрегіональних мігрантів із зон безпосередньо розташованих поблизу бойових дій (Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської областей). Виникла нова категорія вимушених мігрантів — внутрішньо переміщені особи.

Повномасштабна війна росії проти України (з 24 лютого 2022 р.) зумовила потужні вимушені міграційні потоки населення України. Значно зросла кількість біженців, внутрішньо переміщених осіб, тимчасово захищених осіб (за кордоном), примусово вивезених (до росії) тощо. Напрямки і масштаби міграційних потоків напряму залежать від географії бойових дій.

Новизна дослідження

Визначено просторові особливості міждержавних і міжрегіональних міграцій населення України в передвоєнний період, за умов гібридної війни росії проти України (2014–2021 рр.), в умовах

повномасштабної російсько-української війни (з 24 лютого 2022 р.). Розкрито обсяги і напрямки вибуття і прибуття мігрантів, їхній вплив на динаміку кількості населення України та її регіонів.

Література [References]

1. Dzhaman, V. O. (2002). *Features of the geography of population migrations of Ukraine*. Ukr. Geograph. Zh., No. 1, 28–36. [In Ukrainian].
[Джаман В. О. Особливості географії міграцій населення України. Укр. геогр. журн. № 1. 2002. С. 28–36.]
2. Zapadniuk, S. O. (2011). *Population migrations of Ukraine: prerequisites, dynamics, and consequences of development* (Scientific ed. L. H. Rudenko). Kyiv : Akademperiodyka. 284. [In Ukrainian].
[Западнюк С. О. Міграції населення України: передумови, динаміка та наслідки розвитку. Наук. ред. Л. Г. Руденко. К.: Академперіодика. 2011. 284 с.]
3. Pozniak, O.V. (2002). *Mihratsiina sytuatsiia v Ukraini: zahalnodержавni tendentsii ta zakhonomirnosti terytorialnoi dyferentsiatsii*. Ukrainnyi heohrafichnyi zhurnal, 1, 22–28. [In Ukrainian].
[Позняк О. В. Міграційна ситуація в Україні: загальнодержавні тенденції та закономірності територіальної диференціації. Укр. геогр. журн. № 1. 2002. С. 22–28.]
4. Puhach, S.O. (2012). *Population migrations of the Volyn region: socio-geographical analysis*. Lutsk : PF "Smaragd." 190 p. [In Ukrainian].
[Пугач С. О. Міграції населення Волинської області: суспільно-географічний аналіз. Луцьк: ПФ «Смарагд», 2012. 190 с.]
5. Veklych, L. M. (ed.) (2005). *Comprehensive Atlas of Ukraine*. Kyiv, 96. [In Ukrainian].
[Комплексний атлас України. Відп. ред. Л. М. Веклич. К.: ДНВП «Картографія», 2005. 96 с.]

6. Rudenko, L. H. (Scientific ed.) (2007). *The National Atlas of Ukraine*. Kyiv, 440 p. [In Ukrainian].
[Національний атлас України. Наук. ред. Л. Г. Руденко. К.: ДНВП «Картографія», 2007. 840 с.]
7. Dzhaman, V. O. & Dzhaman, Ya. V. (2023). *Geography of interregional migrations of the population of Ukraine in the conditions of war*. Scientific Bulletin of Chernivtsi University: Geographics, 842: 83–94. [In Ukrainian].
[Джаман В. О., Джаман Я. В. Географія міжрегіональних міграцій населення України в умовах війни. Науковий вісник Чернівецького університету: Географія, 842, 2023. С. 83–94].
8. Filipchuk, L., Lomonosova, N., Syrbu, O., & Kabanets Yu. (29.03.2022). *Forced migration and the war in Ukraine* (February 24–March 24, 2022). URL: <https://cedos.org.ua/en/researches/forced-migration-and-the-war-in-ukraine-february-24-march-24/>
9. Filipchuk, L. & Syrbu, O. (27.06.2022). *Forced migration and war in Ukraine* (March 24–June 10, 2022). URL: <https://cedos.org.ua/en/researches/forced-migration-and-war-in-ukraine-march-24-june-10-2022/> .
10. *Ukraine Displacement Data — Baseline Assessment — Raion level [IOM DTM]*. (2023). URL: <https://data.humdata.org/dataset/ukraine-displacement-data-baseline-assessment-raion-level-iom-dtm>.
11. *Ukrainians granted temporary protection in October*. (2022). URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20221209-1>
12. *The impact of a full-scale war on the migration of Ukrainians: how the scale of displacement is assessed by the state of Ukraine and international organizations*. (2023). URL: <http://surl.li/mjzkm> [In Ukrainian].
[Вплив повномасштабної війни на міграцію українців: як масштаби переміщення оцінюють держава Україна та міжнародні організації. (2023). URL: <http://surl.li/mjzkm>]
13. *The number of Ukrainians and their migration abroad due to the war*. (2023). URL: <http://surl.li/lfftiv> [In Ukrainian].
[Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. URL: <http://surl.li/lfftiv>]

Стаття надійшла до редакції 16.01.2024

Для цитування [For citation]

Джаман В. О., Джаман Я. В. Географія міграцій населення України: наслідки російської агресії. Укр. геогр. журнал, № 1, 2024. С. 40–48. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.01.040>

Dzhaman, V. O., & Dzhaman, Ya. V. (2024). *Geography of migrations in population of Ukraine: consequences of russian aggression*. Ukr. Geogr. Zh. No. 1: 40–48. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.01.040>